

EL PAPER DE LES INSTITUCIONS PÚBLIQUES EN LA NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA

En un país sobirà amb estat propi, la normalització lingüística, que Aracil situa amb raó entre les «macrodecisions que tendeixen a orientar el futur d'una comunitat», correspon a l'Estat, tant quant a la decisió mateixa com al seu desplegament legal i a la seva aplicació. A «l'Espanya de les autonomies» inaugurada amb la Constitució de 1978, la decisió va ser de l'Estat espanyol, que la plasmà en la Constitució: oficialitat estatal del castellà a tot el territori i doble oficialitat a les comunitats amb llengua pròpia no castellana, d'acord amb llurs estatuts. Però la regulació de l'ús lingüístic en aquestes comunitats correspon als poders autonòmics i té la seva expressió més contundent en l'article 3.3 de l'Estatut d'autonomia de Catalunya:

La Generalitat garantirà l'ús normal i oficial d'ambdós idiomes, prendrà les mesures necessàries per tal d'assegurar llur coneixement i crearà les condicions que permetin d'arribar a llur igualtat plena quant als drets i deures dels ciutadans de Catalunya.

EL PAPER DE L'ESTAT

Vol dir, això, que les institucions de l'Estat no tenen cap paper en la normalització lingüística? De cap manera. L'article 3.3 de la Constitució estableix ben clarament que

[1]a riquesa de la pluralitat lingüística d'Espanya és un patrimoni cultural que serà objecte d'especial respecte i protecció.

Però aquest punt constitucional no ha estat fins ara objecte de desplegament legal. Ben al contrari, la política lingüística estatal ha consistit a salvaguardar la preeminència de la llengua oficial de l'Estat, per mitjà de disposicions que obliguen a usar-la en tot el territori (p. e., la informació obligatòria de les etiquetes dels productes comercials), o de recursos davant el TC contra lleis i decrets autonòmics encaminats a protegir les llengües territorials: p. e., contra l'article 34 de la Llei catalana de la funció pública, finalment resolt pel TC a favor de la Generalitat, o contra el Decret d'etiquetatge, en què el Tribunal ha donat la raó al Govern de l'Estat, no per raons lingüístiques, segons sembla, ni tan sols d'oficialitat, sinó competencials. D'altra banda, les autonomies fortes —Catalunya i el País Basc— han tendit a cercar l'autosuficiència, fins i tot en camps com el de la promoció exterior, en què sense l'Estat és molt difícil d'actuar.

La sentència sobre l'etiquetatge fa palesa, una vegada més, la necessitat de responsabilització de les institucions estatals en la normalització lingüística. Si la competència de regulació de l'ús lingüístic dels poders autonòmics es limita al seu àmbit territorial estricte, és evident que l'Estat ha d'assumir la protecció de les llengües no castelles, no sols pel que fa a l'Administració perifèrica de l'Estat, sinó també a la seva promoció dins tot l'àmbit estatal i a l'exterior, per mitjà de tràmits parlamentaris —ús en l'etiquetatge, en registres i en l'Administració de justícia, etc.— i d'acions executives —cursos intensius abans de concursos d'accés o de trasllat per a aspirants a cobrir plaça en territoris de doble oficialitat; informació correcta sobre les diferents «llengües espanyoles» (nombre, noms, àmbit i modalitats) i sobre les seves cultures, en tots els nivells de l'ensenyament; ensenyament opcional de les llengües no castelles a les facultats de filologia i a les escoles de formació del professorat, i com a segona o tercera llengua en centres d'ESO i de batxillerat; difusió i promoció exteriors, en mostres internacionals, en cobertura de lectorats universitaris a l'estranger, etc. I tot això s'hauria d'emmarcar en una gran campanya divulgadora per eliminar la inèrcia de l'etapa dictatorial, ja que el canvi radical que la lletra de la Constitució introdueix en el tractament de les llengües a Espanya només podrà fer-se realitat dins la societat espanyola amb un gran canvi de mentalitat col·lectiva.

Una tasca tan gran exigeix un ordenament legal i una institució que en tingui cura. Al Canadà es fa per mitjà de la Llei sobre les llengües oficials (1969) i del Comissariat de les Llengües Oficials al Canadà, amb un comissari nomenat pel Parlament, que no rendeix comptes de la seva tasca al Govern sinó a les dues cambres, i que disposa de personal i pressupost suficients per fer el seguiment de l'aplicació de les mesures legislatives. A Espanya no s'ha plantejat fins ara el tema, malgrat que la ponència sobre «El paper de l'Estat en la normalització lingüística» del Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana, redactada per diputats als parlaments espanyol i europeu i que vaig tenir l'honor de coordinar, va ser aprovada

per aclamació i assumida després pels parlaments de Catalunya i de les Illes Balears. El desinterès de les instàncies centrals i la desconfiança de les autonòmiques expliquen aquesta inactivitat parlamentària; però en aquests moments sembla, d'una banda, que ja no es pot avançar més en la normalització lingüística sense aquesta responsabilització per part de l'Estat, i de l'altra, que la conjuntura política actual permet d'esperar-ne resultats favorables.

EL PAPER DE LES AUTONOMIES

Dins els territoris autonòmics, la normalització lingüística depèn, d'una banda, de les institucions acadèmiques, i de l'altra, de les polítiques i administratives.

a) *Les institucions acadèmiques*

Les institucions acadèmiques —que han rebut de les polítiques la seva legitimitat, però què en són independents— són, en el nostre cas, les universitats i l'Institut d'Estudis Catalans, i la facultat normativa correspon a l'Institut, per mitjà de la seva Secció Filològica. És així des de la seva fundació l'any 1911, ratificada pel Reial decret de Joan Carles I del 1976, i per tal de dur-la a terme té membres provinents de totes les terres de llengua catalana (incloses les de territorialitat francesa) i es manté obert a la col·laboració amb totes les universitats del territori lingüístic.

En principi, sembla que aquesta autoritat no necessitava reconeixement en el nou règim democràtic, tal com el reconeixement de la Real Academia Española no consta a la Constitució ni als estatuts de cap comunitat autònoma de llengua castellana. La codificació d'una llengua i, si s'escau la creació d'una institució per establir-la i mantenir-la, és una macrodecisió que es pren en un moment donat de la història d'una comunitat i es manté indefinidament, per damunt de canvis de règim. Aquest criteri va prevaler en el moment de redacció de l'Estatut català i de la Llei de normalització lingüística a Catalunya, que no aborden el tema —però en crear la Direcció General de Política Lingüística, el Consell Executiu de la Generalitat precisà que «les decisions de la DGPL, *que s'emetran sempre d'acord amb la normativa de l'Institut d'Estudis Catalans*, seran vinculants per a l'Administració de la Generalitat i per als organismes que en depenen»; és a dir, que la DGPL és l'organisme del govern català encarregat de la política lingüística, però pel que fa a la normativa, el seu paper és paral·lel al de la Universitat de les Illes Balears com a organisme assessor del Govern Balear en aquestes qüestions: l'autoritat de l'IEC quedava, així, explícitament reconeguda.

Més tard, però, es va considerar necessari el reconeixement legal de l'IEC com a autoritat acadèmica per a la llengua catalana (Llei 8/1991), entre altres raons, potser, perquè l'Estatut i la Llei de normalització lingüística de les Illes Balears preveuen la cooperació entre comunitats autònomes de llengua catalana i la participació de la de les Illes Balears en «una institució adreçada a salvaguardar la unitat lingüística, institució que serà formada, d'acord amb la llei de l'Estat, en col·laboració amb altres Comunitats Autònomes que reconeixin la cooficialitat de la llengua catalana i decideixin formar-ne part» (disposició addicional 3a). A les Illes ningú no ha posat en dubte que aquesta institució ha de ser l'IEC, i era desitjable que el reconeixement es fes simultàniament en totes les CA afectades. La unilateralitat del reconeixement per part de la Generalitat és conseqüència, sens dubte, de la confusió que regna a la Comunitat Valenciana —propiciada pel nom de *valencià* que l'Estatut dona a la seva llengua territorial—, que fa difícil per ara el reconeixement de la competència normativa de l'IEC, i a la voluntat de la Generalitat catalana d'establir la col·laboració a tres bandes. Però potser convindria acordar el reconeixement de l'IEC i la col·laboració en matèria de llengua entre Catalunya i les Illes, tot deixant oberta la participació a la Comunitat Valenciana —i també a Andorra, que pel fet de ser reconeguda com a Estat pot garantir la presència del català en instàncies internacionals a què les llengües regionals no tenen accés— per quan vulguin formar-ne part. Aquesta primera passa tindria pocs efectes pràctics, ja que la UIB exerceix les funcions d'institució oficial consultiva per a tot quant faci a la llengua catalana» que l'Estatut (disposició addicional 2a) i la LNL (disposició addicional 3a) li reconeixen (i remarquem que són funcions d'assessorament, no capacitat normativa) dins d'una perfecta ortodòxia, segons les normes de la Secció Filològica, de la qual és membre el seu cap del Departament de Català. En canvi, la seva importància política seria molt gran.

b) Les institucions autonòmiques

Les institucions autonòmiques —Parlament i Govern, i l'Administració local (diputacions / consells insulars i ajuntaments) dins l'àmbit de les seves competències— tenen la responsabilitat de regular i d'impulsar la normalització lingüística de cada comunitat autònoma, de manera que es respecti, tal com consta a l'exposició de motius de la Llei de normalització de les Illes Balears, l'oficialitat del català i del castellà amb el mateix rang, però «d'acord amb la seva naturalesa diferent»: la de la llengua catalana, basada en un «estatut de territorialitat, amb el propòsit de mantenir la primacia de cada llengua en el seu territori històric», i la del castellà, «establerta per la Constitució a tot l'Estat», basada en «un estatut personal, a fi d'empa-

rar els drets lingüístics dels ciutadans, encara que la seva llengua no sigui la pròpia del territori».

Per aconseguir-ho, cal mantenir i millorar el que s'ha fet fins ara en els camps de l'Administració i de l'ensenyament, i impulsar l'ús social de la llengua en els usos públics no oficials i fins i tot en la comunicació interpersonal.

En aquest darrer àmbit, el paper de les institucions és molt més complicat que en els dos primers —en què poden donar, i han donat, amb més o menys exigència, disposicions vinculants—, ja que han de respectar el dret dels ciutadans a la lliure elecció de llengua en totes les seves actuacions. Les disposicions del títol IV de les lleis de normalització («De l'impuls institucional» en la de Catalunya, «De la funció normalitzadora dels poders públics» en la de les Illes) donen mandats específics als governs per garantir la normalització dels seus propis serveis (assegurar l'ús de la llengua catalana en totes les funcions i activitats de caire administratiu, garantir l'ensenyament de la llengua catalana als funcionaris, etc.). Pel que fa a l'ús públic no oficial, el mandat és de *foment*, d'*impuls* i de *promoció*, i inclou explícitament la possibilitat d'establir bonificacions o exempcions fiscals i de concedir subvencions.

Val a dir que els governs autònoms poden trobar en el marc legal mandats que justifiquen disposicions coactives per als prestadors de serveis públics no oficials, com ara l'article 2 de les lleis de normalització catalana i balear —que reconeix el dret dels ciutadans d'usar el català en qualsevol ocasió—, el punt 3.3 de l'Estatut català citat més amunt i l'article 33 de la Llei balear —el primer del títol IV—, que diu:

Els poders públics de la Comunitat Autònoma adoptaran les mesures pertinents i proveiran dels mitjans necessaris per al coneixement i ús de la llengua catalana en tots els àmbits i activitats de la vida social.

I això perquè la garantia de l'ús normal del català exigeix que els prestadors de serveis de qualsevol àmbit de la vida social estiguin en condicions de satisfer el dret dels ciutadans de triar la llengua en què volen ser servits. Però fins ara aquests mandats no han estat objecte de desplegament, i el foment i l'impuls de l'ús de la llengua en àmbits no oficials s'ha limitat a poca cosa més que les bonificacions i les subvencions —i donada la limitació de recursos que les institucions pateixen, no cal dir que, més que concedir subvencions específiques a determinades accions normalitzadores, el que caldria és una disposició que obligui a retolar les botigues en català, per exemple (independentment que es faci també en castellà), o que condicioni la concessió de qualsevol subvenció a l'ús normal del català en l'activitat (o per part de l'entitat) subvencionada.

Ara bé, sigui quina sigui la competència —o el coratge— dels governs per dic-

tar disposicions en aquest camp, és evident que els resultats que s'obtinguin seran molt minsos si no reben un ampli suport del conjunt de la societat. El paper principal de les institucions públiques en el camp de les relacions públiques no oficials i de les relacions interpersonals, és l'estímul i el foment de l'ús de la llengua en les activitats privades i el suport a les institucions privades que es crearen per a la defensa i salvaguarda del català —tipus Òmnium Cultural, Associació de Mestres Rosa Sensat, Obra Cultural Balear, Acció Cultural del País Valencià, etc.—, la cooperació de les quals els és indispensable; i també la crida a la societat en general per mitjà de campanyes de sensibilització i de centres de normalització com els que a Catalunya depenen del Consorci per a la Normalització Lingüística o els que estableix l'article 38.2 de la Llei balear de normalització, en compliment del qual la Comissió Tècnica de la Campanya per la Normalització Lingüística de les Illes Balears» havia previst la creació d'una xarxa tècnica territorial que la Comissió Interinstitucional aprovà, però que no s'arribà a posar en marxa (esperem que s'hi posi aviat, ara que finalment tenim una Direcció General de Política Lingüística dins el Govern Balear).

El Pla General de Normalització Lingüística que la Generalitat de Catalunya ha aprovat i ha començat a posar en pràctica és la referència obligada per a la planificació de l'ús social de la llengua pròpia a les altres comunitats autònomes de llengua no castellana. Les Illes Balears i la Comunitat Valenciana, sobretot, es poden estalviar molt de temps, esforços i experiències costoses, adoptant-lo com a model i fent-hi les adaptacions pertinents.

LES RELACIONS ENTRE COMUNITATS

Si dins el territori de cada comunitat autònoma la responsabilitat d'orientar i d'impulsar la normalització de la llengua pròpia recau exclusivament en les institucions autonòmiques respectives, aquestes institucions tenen el deure —moral, almenys, però per mandat estatutari en el cas de les Illes Balears— d'actuar coordinadament en tot allò que afecta la llengua comuna en conjunt o en la seva promoció exterior.

Aquest aspecte del paper de les institucions públiques en la normalització del català constitueix la principal assignatura pendent del Govern de la Generalitat i del Govern Balear. És necessària i urgent l'aplicació de les disposicions addicionals 2a de l'Estatut i 2a i 3a de la Llei de normalització lingüística de les Illes Balears per a la salvaguarda del patrimoni lingüístic comú: reconeixement de l'IEC com a «institució adreçada a salvaguardar la unitat lingüística», convenis de cooperació ratificats pel Parlament espanyol, creació d'una institució equivalent a l'Institut Cervantes per a la divulgació i promoció internacional de la llengua, etc.

Esperem que els governants de les nostres comunitats tindran el coratge, la voluntat política i el suport de tots els partits polítics i del conjunt de la societat civil que els calen per poder exercir plenament el paper que el marc legal els assigna en la normalització lingüística de les terres de parla catalana i aconseguir que les institucions estatals —Govern i Parlament— assumeixin també el que hi tenen assignat per la Constitució.

AINA MOLL

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS

JORNADES DE LA
SECCIÓ FILOLÒGICA
DE L'INSTITUT D'ESTUDIS
CATALANS A MALLORCA

(18 i 19 d'octubre de 1996)

BARCELONA · PALMA
1997